

Kemény János

(Pittsburgh, USA, 1903. szeptember 5. – Marosvásárhely, 1971. október 13.)

Életrajza

Abból a családból jött, mely nemcsak az emlékiró fejedelmet, hanem Kemény Zsigmondot is adta a magyar irodalomnak. Más oldalról leszarmazottja Káli Nagy Lázárnak, a kolozsvári első magyar nyelvű kőszínház alapító igazgatójának. Őseinek az irodalommal és színjátszással való kettős kötődése határozta meg érdeklődését, életútjának alakulását.

Apja, Kemény István, fiatalon összekülönbözve családjával, vagyon nélkül kivándorolt Amerikába. Itt kétkezi munkától a hivatalnokságig vitte, s amikor meghalt, három gyermeket hagyott maga után, akikkel özvegye, Ida Mitchel Erdélybe költözött. Kemény János ekkor alig egyéves volt. Tízéves koráig nagyapjánál Alsójárában nevelkedett, anyja nevelőnő és társalkodónő volt különböző erdélyi mágnáscsaládoknál.

Nagyenyeden a Kemény–Zeyk-udvarház (a Burg) egyik utca felőli melléképületében töltötte gyermekkorának jó néhány nyarát ebben az időszakban: édesanyjával és testvéreivel: „...időnként felpakolnak minket egy öreg batárba...s hol néhány hónapra, hol többre felosztatják járai háztartásunkat, áttelepítenek Nagyenyedre az úgynevezett „csokoládéházba”. Igazságtalanság volna azt állítani, hogy rossz dolgunk volt Nagyenyeden ...sok szép emlékem is fűződik Nagyenyedhez. Mindenekelőtt arra a három-négy hétre gondolok, amikor betegségem miatt el kellett, hogy különítsenek nővéreimtől, s ezért a burgbeliek boldogan befogadtak otthonukba” – emlékezik az író a Kakukkiókák című könyvében.

Középiskolai tanulmányait Kolozsváron végezte, előbb a református kollégiumnak abban az osztályában tanult, amely a Reményt, a kollégium önképzőköri lapját szerkesztette, itt jelent meg 1921-ben első írása: Emlékezetem című költeménye. A kolozsvári unitárius kollégiumban tett érettségi után (1921) Előre címmel irodalmi folyóiratot indított. Munkatársai között találjuk Balázs Ferencet, Jancsó Bélát, Kacsó Sándort.

Családja kívánságának engedve 1921 őszén beiratkozott a bécsi egyetem erdőmérnöki fakultására. Szűkös anyagi körülmények között, csekély itthoni anyagi támogatással élt az osztrák fővárosban, ahol kapcsolatba került az emigrációban élő művészekkel, írókkal is. 1923-ban a Tizenegyek antológiájában szerepelt írásával. Egyetemi tanulmányai váratlanul szakadtak félbe: egyik gyermektelen rokona meghalt, s vagyont a marosvécsi várkastéllyal egyetemben ő örökölte. Erdélybe hazatérve 1923-

ban megházasodott, elvette Augusta Patont, William Roger Paton Görögországban élő angol archeológus és műfordító leányát. Házasságukból hat gyermek született; a két világháború között a család főleg Marosvécsen és Kolozsvárt élt. A házaspár többször is jár görögországi, angliai, skóciai utakon. A háború után Marosvásárhelyen telepedtek meg.

1926 nyarán hívta meg első alkalommal marosvécsi otthonába azokat a romániai magyar írókat, akikből később a helikoni munkaközösség szabad parlamentje kialakult. Molter Károly visszaemlékezése szerint "Kemény János elvülhetetlen és legnagyobb alkotása a Helikon. Mert jó, ha tudjuk, akkoriban nemigen voltak »emberlakta« váraink, amikor 1926 júliusában Kemény János hívására huszonhat erdélyi író bevette ezt a négybástyás várkastélyt a havasok lábánál. Marosvécsre egy bátor szellem és gondolat fészkelte be magát, mégpedig Európa-szerte a legsajátosabb vállalkozás, és egy kisebbség íróinak alakulata. Voltak közöttük jóbarátok és elkeseredett ellenfelek, konzervatívok és fanatikus újítók, de ha az írói parlament nem éppen egy rajongóan lelkes és imponálóan fiatal ember és annak megértő, művelt háznépének környezetében ül össze, bizony úgy szerteszedünk, hogy hírünk se marad, elszikrázik az egész história, mint a tűzijáték. Hogy ez nem így történt, azt Kemény János gondoskodásának köszönhetjük. Ez a gondoskodás súlyos összegeket is jelentett, magunkfajta pénztelen írók szemében egyenesen horribilis summákat! Ki fordította vagyonának tetemes részét a közjóra, a lenézett vidéki irodalomra vagy a színházra? Senki, csak Kemény János. A kivételesen demokratikus helikoni szellemből, Kemény János gondolkodásmódjából fakadt az az őszinte kezdeményezés, hogy a vécsi asztalnál vendégül látta az erdélyi szász írók képviselőit és a román irodalom embereit is." A zsidótörvények rendelkezéseivel szembeállva, az Erdélyi Helikon marosvécsi írótalálkozóira továbbra is meghívta a mozgalom zsidó származású tagjait, később több írónak szerzett mentességet biztosító okmányokat. Kádár Imrét és feleségét a Gestapótól, Kovács György színművészt a munkaszolgálatos menetszázadból menekítette ki.

Irodalomszervezői szerepet töltött be a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság élén 1928-tól a társaság megszűnéséig, mint megválasztott elnök, később, pedig mint az Erdélyi Irodalmi Társaság elnöke.

Neve szervesen nőtt össze színjátszásunk történetével is. 1931-ben vette át a kolozsvári Thália Magyar Színház Rt. vezetését, mint elnök-igazgató, vagyonát a Kolozsvári Színház gazdasági helyzetének rendbetételére használva, s ebben a munkakörben marad 1941-ig. Az állástalanul maradt zsidó színészek számára engedélyt szerzett a kolozsvári Zsidó Színház beindítására, az intézményt saját jövedelméből segélyezte. A Kolozsvári Nemzeti Színház főigazgatója (1941–44), a marosvásárhelyi Székely Színház egyik megszervezője, dramaturgja (1945–52), a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet könyvtárosa (1954–58), majd nyugdíjazásáig a Művészet, illetve Új Élet színházi és művészeti rovatának vezetője (1958–68) Marosvásárhelyt.

A marosvécsi várkastély parkjában, a helikoni tölgyek alatt nyugszik. Felesége, Augusta 1989. július 27-én halt meg. Férje mellett nyugszik Marosvécsen.

Két mérvadó vélemény

„Bánffy Miklós és Kemény János munkája a tiszta kulturális akarat. Lehet, hogy a ma felfogásában kevesebb a politikánál, nekem mindenesetre több: a lélek örök érvényű diplomáciája. Ma pedig úgy van, hogy a volt külügyminiszter és az egykori fejedelem kései sarja beáll a vándorcsoportba, koldus erdélyi írók gyűlésébe. Félretesznek politikát és tradíciót, és útra kelnek városról városra, az emberi elme és az írói szépség tiszteletének fehér zászlója alatt.”

Tabéry Géza. 1927. január 4., Nagyvárad c. lap.

Molter Károly visszaemlékezése szerint: „Kemény János elévülhetetlen és legnagyobb alkotása a Helikon. Mert jó, ha tudjuk, akkoriban nemigen voltak »emberlakta« váraink, amikor 1926. júliusában Kemény János hívására huszonhat erdélyi író bevette ezt a négybástyás várkastélyt a havasok lábánál. Marosvécsre egy bátor szellem és gondolat fészkelte be magát, mégpedig Európa-szerte a legsajátosabb vállalkozás, és egy kisebbség íróinak alakulata.”

Balogh Edgár-Dávid Gyula szerk.: Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest – Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 1981-2010.) 516. p.

KEMÉNY JÁNOS A MECÉNÁS

Miután Kemény János megörökölte marosvécsi birtokát, – mint önéletrajzából tudjuk – az volt a szándéka, hogy a reá szállott óriási vagyont a kultúra és a művelődés céljaira fordítsa. Az idők folyamán igyekezett ennek a fogadalmának eleget is tenni. Ennek jegyében került sor 1926. július 16-18. között Marosvécsen az erdélyi írókat tömörítő első Erdélyi Helikon találkozóra. Ezután közel két évtizeden át, 1944-ig minden nyáron megszervezésre került az egyre bővülő írói találkozó. Minden év találkozója hozott valami újat: könyvkiadást, lapalapítást, népkönyvtárakat, felolvasóesteket, szabadegyetemeket, irodalmi esteket a román és szász írókkal karöltve. És szinte mindig volt egy olyan esemény, amelyen újból és újból bebizonyosodott Kemény János és hitvese Augusta asszony önzetlen segítsége. Már az első évben alapítványt hoznak létre: 30 000 lejes díjat ajánlottak fel minden évben az elmúlt év legjobb irodalmi alkotásáért. 100 000 lejes díj járt egy magyar irodalomtörténet megírásáért (melyet Szerb Antal nyert el a Magyar Irodalomtörténet című művével). Valamint ágyalapítvány létrehozása a marosvásárhelyi Czakó-klinikán, az írók, művészek gyógykezelésére; emlékmű felállítása a két Bolyainak; emléktábla elhelyezése Marosvásárhelyen a Petelei István szülőházon (melyet Kemény János leplezett le 1928 szept. 13-án). A művészetek mellett, a legkülönbözőbb célokra is hajlandó volt nagy pénzüsségeket áldozni, amennyiben úgy ítélte meg, hogy az, az emberiség előrehaladását, és az emberi jólét javítását segíti elő. Ilyenek voltak az iskolák építése,

könyvtárak létrehozása, világjárók utazásainak finanszírozása, sőt még az Asbóth Oszkár féle helikopter Rolls Royce motor anyagi fedezetének átvállalása is, mely szerkezet 1928 szeptember 9-én emelkedett a magasba.

A Kemény János mecénási mivoltát, igazából a színház terén tanúsított áldozatkészsége igazolja.

Engedtetsek meg, hogy itt Sütő András író idézzük:

<<...Halála előtt, azt mondta nekem: „- Harmincötezer hold erdőmet vitte el a színház, de kérlek, erről ne szólj a feleségemnek”. Nem szóltam. Csak mindenkinek mondom el utólag, hogy Kemény Jánosnál nagyobb mecénást – tudtommal – nem ismer az erdélyi kultúrhistoria....>>